

ФІЛОСОФІЯ ТА ПОЛІТОЛОГІЯ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРИ

ISSN [2663-0265](#) (print) ISSN [2663-0273](#) (online)

Journal home page: <https://fip.dp.ua/index.php/FIP>

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

Тетяна Вікторівна БОРИСОВА

Кандидат філософських наук,
доцент кафедри міжнародної економіки та
соціально-гуманітарних дисциплін,
Український державний університет
науки і технологій,
пр.Гагаріна 4, Дніпро, 49004 Україна

Email: tvborisova78@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0122-743X>

Tatyana BORISOVA

Ph.D. in Philosophy, Associate professor of
Department of International Economics and
Social-Humanitarian Disciplines,
Ukrainian State University of
Science and Technologies,
Gagarina Ave., 4, Dnipro, 49004, Ukraine

УДК 111.1 (09)

ФІЛОСОФСЬКИЙ ЛАНДШАФТ ФЕНОМЕНУ «ТИША»

Received 30 January 2024; revised 15 February 2024; accepted 20 February 2024

DOI: [10.15421/352401](https://doi.org/10.15421/352401)

Анотація

Здійснено філософсько-культурологічний вимір феномену «тиша» з розглядом внутрішньої природи цього феномену. Піднімається проблема «тиші» як важливої соціальної цінності та морально-етичної норми в традиціях європейської культури мислення та творчості. Наголошується на небезпечному процесі десакаралізації та «витіснення тиші» з життєвого простору сучасної людини. Розкриваються головні риси та атрибути феномену «тиша» через призму минулого та сьогодення.

Ключові слова: культура, особистість, простір, традиція, норма, цінність.

PHILOSOPHICAL LANDSCAPE OF THE «SILENCE» PHENOMENON

Abstract

The philosophical dimension of the phenomenon of “silence” is carried out in the context of cultural, historical-philosophical and axiological analysis. The special relevance of the research on this topic is emphasized in connection with the events of war and its invariable attributes - the “noise” of destruction and human suffering. The subject of the analysis is the philosophical impression of the phenomenon of “silence” in its existential comprehension. The methodological basis of the research is presented by the methods of analysis and synthesis. The use of these methods makes it possible to look at the phenomenon of “silence” both as a holistic and fragmented phenomenon. All kinds of characteristics of the phenomenon of “silence” are considered, which allows us to study its nature. The metaphysical method allowed to shift the focus of attention to the ontological component of the phenomenon - immanent bases. The paper has attempted to consider the phenomenon of “silence” through the moduses of “chronos” and “topos”. The great heuristic potential of philosophical discourse on “silence” is emphasized.

It is pointed out that the category of “silence” in philosophy has a special semantic load, and therefore the category of “silence” itself is a category with its own history, mysticism, epic and drama. In the work there is an appeal to A.Korban’s creative project in his attempts to consider “silence” in European historical and literary retrospection.

The view of “silence” through the prism of the Christian tradition of thought deserves special attention. Even at the dawn of Christianity as a religion, one can see in the first monastic traditions a respectful attitude to “silence” as one of the conditions for communication with the Creator. The philosophical and anthropological substantiation of the phenomenon of “silence” is based on the idea of its high social value in the modern civilizational space. Attention is drawn to the detrimental process of desacralization of “silence” in the life of modern man and society, its destructiveness for the European traditional culture. Philosophical consideration of the phenomenon of “silence” finally positions this phenomenon in the status of a particularly important cultural norm.

Keywords: culture, personality, space, peace, tradition, norm, value.

Постановка проблеми.

Проблема «тиші» може поставати об'єктом дослідження достатньо широкого кола наук та сфер знань – від медицини, яка вивчає різні ступені глухоти та німоти хворої людини, що перебуває у зоні акустичної тиші, до естетики та богослов'я, які дивляться на «тишу» в середині самої людини та навколо неї як на особливий спосіб буття людини. Не дивлячись на цю поліфонію дискурсу «тиша» залишається втаємниченою для нас і відноситься до тих феноменів, що бентежать цікавість мислителів.

Актуальність заявленої теми зумовлена не тільки академічним інтересом до питання феномену «тиші». Гостроту та драматичність актуального запиту на «тишу» підкреслює стан війни в якій мужньо перебуває український народ. Звуки вибухів, волення сирен та ревіння моторів літаків, що розривають небо над Україною – це реалії життя української нації. Так радикальна артикуляція проблеми вільної війни знаходить свій черговий прояв і в філософському обговоренні теми «тиші», як культурної норми та соціальної цінності. Почасти ця робота можливо не стільки дає відповідь на питання, скільки є спробою поставити це питання у повний зріст: чому у нашому світі ми зі шкільної парти знайомі з законом збереження енергії і так мало знаємо про «тишу» та закон її збереження? Розуміння «тиші» у культурно-філософському аспекті можливе лише за умови її розгляду у співвідношенні до людини, яка вміє «слухати» та «дослухатися» не лише до навколишнього фону сучасної «балакучої» цивілізації, але і до «шуму» порухів власної душі. Адже «тиша» буде нами розглядатися не як частина акустичного ландшафту в культурному просторі людини. На думку багатьох сучасних дослідників культури, одним з недооцінених «здобутків» сучасного цивілізаційного розвитку – стало зростання цінності тиші в особистому житті конкретної людини.

Мета статті.

Окреслити філософський горизонт феномену «тиші» в культурному просторі і поглянути на нього як на онтологічну та екзистенційну подію, як на культурну норму, символ, цінність та традицію. Задумана робота вини-

кла як непоборна внутрішня потреба переглянути сталі погляди на феномен «тиші» та його ролі в духовно-практичному житті особистості.

Предметом нашого розгляду у цій роботі постає феномен «тиші» в його філософсько-антропологічному та екзистенційному вимірі.

Методологічною основою виступають метод синтезу та аналізу, що дозволяє розглядати «філософський зліпок» феномену тиші як в його цілісності так і виділяючи окремі складові феномену (просторові, акустичні, часові, сакральні та інш.). Метафізичний підхід дає змогу виокремити іманентну та трансцендентну природу феномену в соціально-культурному бутті людини.

Аналіз досліджень та публікацій.

Оскільки тиша як феномен виступає очевидною частиною філософсько-екзистенційного ландшафту культурного простору, то слід визнати, що саме поняття «тиша» – це філософська «категорія з історією», що пропонує нам *історію її розгляду* під різними кутами та призмами. Проте наша увага буде зосереджена на проблемах сучасного погляду на феномен «тиші» і до уваги будуть братися дослідження цього феномену у таких мислителів як А.Мальро, Е.Кагг, М.Хайдегера, А.Корбен, Є.Мартінова, М.Логінова, О.Геніс, Є.Мулярчук, М.Карповець, О.Медведева. В їх роботах виражається європейський погляд на феномен «тиші», у той час як східна традиція розуміння тиші доволі вдало, на наш погляд, зображена у творчості Тіта Над Хана.

Викладення основного матеріалу.

Для філософсько-антропологічного обґрунтування феномену тиші потрібна особлива рефлексія, на межі з саморефлексією. Мова йде про усвідомлений, засвоєний та пережитий досвід «тиші» самим суб'єктом пізнання. Деякі дослідники цієї теми у сфері мистецтва, зокрема в художній літературі та поезії, вміють конструювати семантичний простір цього феномену. Це дає нам можливість поглянути на феномен «тиші» як на окрему онтологічну та культурно-семантичну подію, яка здатна моделювати фізичний та метафізичний простір буття людини.

Отже, «тиша» здатна виступати характерною культурно-антропологічною рисою творчо-рефлексивного буття індивіда. Екзистенційна презентація феномену в філософії дає змогу говорити про сакралізацію «тиші» в культурі (а особливо в мистецькій сфері). Говорити про філософію «тиші» можна порівнюючи, або протиставляючи її з «паузою», «мовчанням», «шумом», «спокоєм» чи навіть «смертю». Відбудова відповідних антагоністичних (або синонімічних) пар дає змогу дослідникам цього феномену конструювати різноманітні стилістичні стратегії рефлексії феномену «тиші».

Неможливо переоцінити перспективність різновекторного аналізу феномену «тиші» в філософії. Так зокрема дискусія на цю тему розкриває перед нами цілу низку окремих напрямів дослідження:

- через проблему «тиші» на проблему сили слова;
- тиша – це більше ніж психологічна, естетична чи гносеологічна категорія;
- тиша як один з способів призупинення руху часового плину навколо нас;
- містична природа «тиші» як елемент християнської картини світу;
- «тиша життя» та «тиша смерті» під кутом екзистенційного виміру мислителя;
- дослідження особливостей культурного хроносу та топосу феномену «тиші»
- перспективно виглядає розгляд категорії «тиша» як способу розкриття зниклих духовних систем в картинах світу минулих епох;
- проблема суб'єктивного та об'єктивного досвіду «тиші»;

Особливої уваги заслуговує погляд на «тишу» через призму християнської традиції мислення. Ще на світанку народження християнства як релігії можна побачити вже в перших чернечих традиціях поважне ставлення до «тиші», як однієї з умов спілкування з Творцем. В дослідженнях проблеми «тиші» Мартинової Є. наголошується на першоосновах сакралізації та романтизації «тиші» як норми духовного зростання в традиціях ісіхазму. Ці та інші спроби виміру «тиші» в духовній культурі, богословській етиці та християнському мистецтві – засвідчують нам

розуміння «тиші» як символу в цілісній християнській картині світу.

Французький мислитель А.Корбен в своїй роботі «Історія тиші. Від Ренесансу до наших днів» прагнув подивитися на цей феномен доволі широко, виділяючи в «тиші» певні її аспекти, компоненти та прояви. Мова йде про «мовчазність природи», «мову і тактику мовчання», про «мовчання любові і ненависті», про «трагедію мовчання». Авторський погляд Алана Корбена на цю проблему заслуговує на увагу та інтерес до себе, проте в нашій роботі ідеї мислителя будуть розглядатися під філософським кутом зору, аби відтінити глибину та широкоформатність цього феномену. В своїй вступній промові А.Корбен вже закладає основу високого аксіологічного статусу «тиші», підкреслює трагічну актуальність цього питання для сучасного цивілізаційного ритму життя. Сьогодні не просто витісняє феномен тиші з культурного простору але і намагається вибудувати неоднозначне та особливе, на нашу думку, ставлення до неї. Окрім галасливого цивілізаційного гомону існує не менш складана проблема – це «страх тиші», страх перед нею, тривожний стан перебування у ній. Не секрет, що сьогодні серед нас знайдеться чимало людей які демонструють нам цей страх – вони завжди вмикають який акустичний чи візуальний супровід, як фон (увімкнений телевізор, радіо, чи телефон, які заповнюють тишу звуками), аби не перебувати у повній тиші, навіть під час сну. Проте для А.Корбена «тиша» не так проста, як може здаватися на перший погляд, французький мислитель зауважує: «Тиша – не просто відсутність шуму. Ми про це майже забули. Слухові орієнтири послаблені, перекручені, десакралізовані. Страх – ба більше, жах, викликаний тишею, посилився. У минулому жителі Заходу насолоджувалися глибиною і пікантним присмаком тиші. Вони вважали її основною умовою зосередження, вслухання у себе, медитації, молитви, мрійництва і творіння; тиша була для них тим внутрішнім місцем, звідки виходили слова. Завдяки тиші вони могли детально прописати свої соціальні тактики» [Корбен 2023: 9].

А.Корбен цитує ідеї Макса Пікара про те,

що кожна річ має своє «дно», яке розкриває її суть більше ніж слово яким воно називається. Побачити це «дно» в речі можна лише завдяки тиші. Таким чином підкреслюється роль тиші у пізнавальному процесі людини, де знайомство з річчю проходить через шанобливе мовчання і вслухання до слова, яким ця річ позначається. І це не про дискусію реалістів та номіналістів. Французький мислитель переко­нує нас, що «тиша» має свою текстуру, дисци­пліну, тактику, які слід опанувати в середині себе. Тому для А.Корбена принцип навчання «тиші» зводиться до принципу – навчатися бути собою.

Соціальний вимір тиші через історичні кореляції XIX-XX століть. Це спосіб розгорнути проблему «тиші» на теренах урбаністичного простору, який став домінувати в XX столітті. З самого урбаністичного укладу життя автор немов знімає провину за надмірний гуркіт, мова йде про звинувачення на адресу організації засобів масової інформації, що «полюють» за індивідом з метою змусити останнього бути постійно «підключеним» до інформаційно-семантичного дискурсу, немов перебувати безперервному у потоці «гіпермедіатизації», жага утримувати на собі увагу особистості, відволікати її ілюзією включеності у вир «справжнього життя». «Тиша» завжди виборює для себе простір, де ми використовуємо категорію «простір» не лише як фізичний термін, адже простір філософів та простір фізиків він буває різним. Тож оригінальним на нашу думку є намагання французького письменника окреслювати проблему просторового виміру тиші через поняття «приватність місцини», де «тиша» – це незамінний компонент приватного простору людини. Окремим напрямком вивчення феномену може бути спроба розглядати «тишу» як особливу частину внутрішнього культурного простору, ознакою тонкої душевної організації особистості. Йдеться про тишу людської самості, сферу внутрішніх монологів та діалогів з Богом. Те що у Августина Блаженного називалось «внутрішня людина», яка занурюється у товщу складок власної душі у спробі віднайти «дзеркало», зазирнувши у яке вона побачить Творця усього сущого. Сам А.Корбен про це пише

так: «Нині нам складно дотримуватися тиші, а це заважає почути внутрішній голос, що заспокоює і втішає. Суспільство вимагає від нас скоритися шумові, аби радше бути частиною цілого, аніж триматися свого внутрішнього звучання. Через це змінюється сама структура особистості» [Корбен 2023: 10].

Для повноти онтологічного виміру слід звернути увагу не лише на просторовий аспект тиші, а й на часовий її атрибут. В часовому розрізі «тиша» засвідчує свою присутність у минулому, як спогади, та у теперішньому як складова хайдегерівське «Dasein».

Ось ще одна проекція аналізу, запропонована А.Корбеном – «тиша» у природньому середовищі («тиша в Природі» являє собою окремих кластер дослідження феномену). На думку А.Корбена – це дещо більше ніж тиша у просторі. Автор цікавиться образами тиші, серед яких є і така – «густа тиша», яка максимально виявляє себе у тварин, що скуті мовчанням. Що таке «мовчазність природи» про яку пише А.Корбен? На це питання навіть самому французькому мислителю складно відповісти узагальнено, без фокусування на конкретних проявах її у природі: «Адже тиша не може існувати, якщо її не утворюють ледь чутні звуки природи – цвірінькання птахів, скрекотіння жаб, шелест листя тощо. Нескладно шукати тишу у Волдені — вона усюди. Та щоби «насолотитися тісним спілкуванням з тим, хто є всередині кожного з нас – або над нами», – треба неодмінно зберігати внутрішню тишу» [Корбен 2023: 28].

В природній тиші французький дослідник відшукує та формує її образи, огортаючи їх у семантичний контекст (тиша ночі як найочевидніша з усіх). В історії філософії про неї одним з перших скаже Лукрецій в поемі «Про природу речей» і це А.Корбен відмічає як парадокс, де «тиша ночі здатна підкреслити відсутність барв». Аби підсилити цю думку французький мислитель звертає увагу на конкретний простір – тишу пустелі. Вона за визначенням вже особлива, бо є місцем відсутності звуків. Тим більше коли мова йде про Єрусалимську пустелю, що є сакральною для християнського світу. Тут французький дослідник робить висновок, що це простір в

якому реально чути Голос Божий. Для чого важливо фокусувати увагу і на цій складовій феномену? Відповідь може критися у намаганні А.Корбена торкнутися саме есхатологічної природи самого феномену тиші. Наштовхує на це припущення думка, про присутність Бога у цій тиші, як засобу відкриття дверей у майбутнє – у тишу перед звуками труб Судного Дня та музику Небесного Єрусалиму. Не поспішає полишати цю тему А.Корбен зупиняється на ній, оглядається навколо, наче «вдивляється» у цей пустельний єрусалимський простір «тиші». Вдивляючись, знаходить там отців-пустельників, перших ченців, перших «охоронців» сакральної тиші, які своїми серцями здійснюють молитовне богошукання та пізнання. Досвід отців-пустельників є невичерпний, а тому слабо досліджений і до сьогодні мало відомий загалу.

Проте А.Корбен – людина свого часу, тому перебуває у єдиному культурному контексті з більш сучасними до нього митцями слова та думки. Так А.Корбен відчув «переключку» своїх думок з видатними французькими митцями слова Антуаном де Сент-Екзюпері та Флобером. Сам А.Корбен пише про це так: «Тиша у пустелі завжди одна й та сама, «свого роду незворушність, що спустилася з небес на всі предмети». Важливо зазначити, що просування пустелею завжди відбувається «у глибокій тиші». Під час подорожі Єгиптом Флобер не аналізував тишу детально. Вона у його розповіді посідає небагато місця – усього дев'ять згадок. Зауваження в «Мандрівці до Єгипту» дуже візуальні, тактильні, нюхові. Ця свідомо відмова від згадування тиші зацікавила критиків. Флобер розгадує інші таємниці – пише П'єр-Марк де Б'язі. У випадку Флобера пустеля є передусім випробуванням для тіла. І не місцем духовних проєкцій. Тому автор свідомо обмежується мінімумом описів. XX столітті найкращим прикладом тих, хто розповів про свій досвід перебування в пустелі та про її мовчазність, був, поза сумнівом, Антуан де Сент-Екзюпері. «У пустелі, – пише він, – панує велична тиша впорядкованого будинку» Тиша у пустелі складається із сотень малих тиш. Коли літак мчить над пустелею, двигун видає «могутній самотній гул, за яким мовчаз-

но, мов у німому кіно, залишається краєвид». З досвіду пілота, найглибша тиша панує у телефонному дроті – це свідчить про втрату літака і пілота» [Корбен 2023: 37-38].

Для Алана Корбена тиша гір та тиша на цвинтарі – це інша складова просторового її виміру, так само як і море, де він називає саме море «територією тиші». Окремо іде опис стану тиші лісу на прикладі цитування інших, менш відомих французьких мандрівників та письменників. Сільська тиша – це особливий острівець дослідження французького автора. Виокремлюються наче модуси таких типів тиші – мова йде про «текстуру» феномену тиші. На думку А.Корбена це схоже на мандрівку у історію формування самої французької художньої літературної прози. Ним згадується про текстуру тиші провінційних містечок, нічну тишу міських площ, мода на опис яких прийшла разом з творчістю О.Бальзака. Не помилимося, якщо скажемо, що і в сучасній українській прозі з часом буде все більше з'являтися опису та аналізу тиші міських площ під час комендантської години, яку може розривати волення сирен та гул літаків у небі. Це нова українська дійсність яка буде мати запит на осмислення у майбутньому.

Актуалізації для нашого аналізу набуває тема аксіологічної рефлексії феномену тиші. Тиша міст та містечок теж є різною. Так історичний екскурс дозволяє нам говорити, що міста XIX століття її (тишу) мали, натомість в сучасних мегаполісах про тишу вже не йдеться. А.Корбен звертає увагу читача на спробах її реконструкції. Це у свою чергу дозволяє французькому мислителю вийти на ідею осмислення феномену тиші як нової соціальної цінності. Оскільки у цьому присутній певний фактор новизни, як ключовий для дослідника, то на думку А.Корбена є потреба продумати нові способи її сприйняття та фіксації, простежити динаміку та роль в житті людини сьогодні.

Окремою темою у роздумах про феномен «тиші» постає питання «пошуку тиші». Це як з проблемою «щастя», де говорити про природу «щастя» не можна без міркувань про пошуки цього «щастя». І це не фігура мови, чи метафоричний відступ чи філософська

сентиментальність у роздумах. Французький мислитель приділяє цьому питанню окреме місце в своїй роботі, коментуючи це вступним словом так: «Пошуків тиші з давніх часів було чимало, вони мають універсальний характер. Вони пронизують усю історію людства: індуїсти, буддисти, таоїсти, піфагорійці й, звісно ж, християни, католики й, імовірно, православні, відчули необхідність і користь тиші. Ба більше, потреба у ній виходить за межі духовної та релігійної сфер» [Корбен 2023: 52].

На нашу думку, філософський пошук «тиші» не може зводитися до пошуку тихих місць у просторі, адже «тиша» як феномен екзистенційного буття людини не може вичерпуватися тільки просторово-акустичними характеристиками. Так само як відсутність кордонів у просторі не дарує відчуття нескінченності самого простору, так і відсутність звуків у просторовому полі не розкриває усієї онтологічної глибини «тиші» (в душі, у серці, в спогадах).

Спогади. В них тиша теж. Така візія феномену тиші через призму спогадів приводить французького мислителя до думки про те, що деякі звуки вміють викликати до буття «внутрішню тишу», як би парадоксально це не виглядало на перший погляд. Французький автор надає феномену «внутрішня тиша» своєї дефініції, говорячи про неї як про таку, що заводить людину у царину спогадів, тим самим розширюючи для неї, за його припущенням, екзистенційний простір буття людського Я.

Для А.Корбена важливо підкреслити той факт, що у цілісному сприйнятті феномену тиші слід виокремлювати і культурно-історичні етапи його вивчення. Справа в тім, що рефлексійний образ тиші ХІХ століття не схожий на образ тиші у ХХ столітті і тим більше у ХХІ. Епістемологічно таке зауваження вимагає від дослідників вже наших днів реконструювати образи тиші в історико-філософському дискурсі (переосмислити їх масштаби, окреслити нові способи фіксації у культурно-му просторі).

Спроби. аналізувати «тишу» через категорію «шум» і навпаки, на наш погляд, не здаються нам такими лінійними. «Тиша» як «тихість» через призму шуму – це більш пер-

спективний та обґрунтований підхід для дослідження самої «тиші». Натомість «тиша» як акустична порожнеча – сприймається нами як звужений та обмежений підхід, в якому не проглядається онтологічної глибини. Є.Мулярчук про це пише так: «Тиша. З нами, довкола нас завжди є голоси. Не вважати їх випадковими – це мати віру; почути в них потребу іншого – це виявити свій етичний обов'язок. Так, цих голосів може бути забагато. Доводиться обирати, що слухати, кому відповідати. Для утримання позиції суб'єкта у світі ми маємо розмежовувати своє і чуже, особисте і громадське, необхідне і зайве, тримаючи паузу на цій межі – момент внутрішньої тиші. Тиша є умовою буття собою. Найпростіше свідчення цього – потреба у сні. На час ночі, на коротку перерву нам необхідно відімкнути замученість до різноманітних мереж, заховатися від хаотичних і спрямованих впливів, щоб у спокій зібрати свою самість, розвантажити зайве і потім знову братися до справ та вступати у взаємодії. Наскільки тиша важлива, підтверджує і досвід давніх релігійних самітників, і сьогодення кожного з нас. Тиша є цінністю. Її шукають у собі, за нею вирушають у дорогу, за її можливість готові платити. Однак не існує тиші як нерухомості буття, абсолютної тиші. Уві сні та на відпочинку ми маємо можливість лише чогось і на деякий час не чути. Нам не вдасться засинати, коли ми хочемо повної тиші. Тиша не пуста, і що менше у ній чути, то більше нас охоплює моторошне відчуття жаху перед невідомістю, яка нависає, – раптом ця німотна чорнота урветься чимось непередбачуваним. Безголосся світу тривожне очікуванням крику. Натомість нам миле перебування наодинці із собою, коли добре думається. Тоді, у найтихішу хвилину ми налаштовані чути світ і краще розуміємо себе» [Мулярчук 2019: 100].

Дещо інший погляд на «тишу» пропонує М.Карповець: «Порівнюючи тишу й шум в онтології культури, найбільш поширені антиномії, то виявиться зовсім протилежна ситуація: шум простіше може бути редукованим, аніж тиша. Парадоксально, але редукція тиші відбувається посередництвом шуму, що додатково свідчить про тотальний онтологічний ста-

тус шуму в культурі. Іншими слова - ми, буття реалізує себе в культурі лише через шум, а небуття – через тишу» [Карповець 2016: 124].

У продовження цієї думки М.Карповець додає наступне: «Тривожна тиша немов заряджена шумом, у ній прихована небезпека того, що має статись рано чи пізно. Основним онтологічним атрибутом шуму є його становлення в часі. На відміну від тиші, що немов розливається буттям, шум завжди має чітку траєкторію, своєрідну зону ураження буття. Однак саме імпульси шуму дають можливість буттю культури вийти поза межі традиції у поле інновацій. Звідси не випадковим є вираження шуму саме в авангарді – найбільш продуктивному для культури жанрі» [Карповець 2016: 124].

Висновки.

1. В роботі була здійснена спроба розглянути феномен «тиші» через модуси «хроносу» та «топосу». Цілісне сприйняття «тиші» можливе через розгляд цього феномену через призму процесу його сакралізації у культурному просторі. В якому «тиша» може постати у статусі своєрідного «шифру» культурного ландшафту. У подальшій перспективі розгляду цієї думки можна вийти на перспективу аналізу інфернального «простору тиші» у фокусі богословського та етико-естетичного його осмислення.

2. Освоєння простору «тиші» приводить до усвідомлення того, що існує зворотній

вплив тиші на індивіда, який її пізнає. Як феномен екзистенційного буття людини – «тиша» неминуче формує метафізичний (внутрішній) горизонт суб'єкта пізнання.

3. «Тиша» як філософська, культурно-етична та релігійно-етична категорія має свою історію, свій епос і драму. Філософсько-семантичний та культурологічний погляд на феномен «тиші» володіє особливою гносеологічною рисою – різноманіттям у авторських рефлексивних інтерпретаціях та тлумаченнях. На прикладі роботи А.Корбена явлена західноєвропейська християнська візія осмислення «тиші». Привертає до себе увагу процес десакралізації «тиші» в житті людини, руйнівний вплив цього на традиційну європейську культуру в цілому.

4. З огляду на тенденції сучасного інформаційного поля в усіх сферах буття людини, в яких гомін та звукова поліфонія – це повсякденна реальність, для А.Корбена за цих обставин, важливо було наголосити на особливій аксіологічній складовій феномену «тиші». Перш за все мова йде про необхідність черговий раз закарбувати та зберегти за феноменом тиші в культурологічній та філософській картинах світу статус цінної норми (культурної норми). Сучасна цивілізація агресивно провокує процеси десакралізації «тиші» як в культурному так і побутовому бутті людини та суспільства.

Бібліографічні посилання

- Ellen, R. (2008). Theories in anthropology and «anthropological theory». *Journal of The Royal Anthropological Institute (N.S.)*, 16, 387-404.
- Kagge, E. (2016). *Silence in the Age of Noise*. New York: Viking.
- Бенвенуто, С. (2021). Зневіра. Муки байдужості / пер. з італ. Л.Котляр, Н.Суполкіної. Львів: Видавництво Анетти Антоненко, Київ: Ніка-Центр.
- Бистрицький, Є.К. (2018). Екзистенційна істина і постправа. *Філософська думка*, 5, 54-71.
- Гайдеггер, М. (2007). *Дорогою до мови*. Львів: Літопис.
- Карповець, М. (2016). Філософське осмислення шуму в культурі. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 15, 119-127.
- Корбен, А. (2023). *Історія тиші. Від Ренесансу до наших днів* / пер. з фр. І.Рябчія та Г.Малець. Львів: Видавництво Анетти Антоненко; Київ: Ніка-Центр.
- Мулярчук, Є. (2019). Феномен поклику: голоси і тиша у досвіді покликання. *Філософська думка*, 4, 93-103.
- Шарагіна, О. (2015). Художнє моделювання тиші та мовчання в поетичній палітрі Миколи Вінграновського. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія, 15(1), 84-87.

References

- Benvenuto, S. (2021). *Znevira. Muky baiduzhosti* [Despondency. Torment of indifference]/ per. z ital. L.Kotliar, N.Supolkinoi. Lviv: Vydavnytstvo Anetty Antonenko, Kyiv: Nika-Tsentr. (in Ukrainian)
- Bystrytskyi, Ye.K. (2018). Ekzystentsiina istyna i postpravda [Existential truth and post-truth]. *Filosofska dumka*, 5, 54-71. (in Ukrainian)
- Ellen, R. (2008). Theories in anthropology and «anthropological theory». *Journal of The Royal Anthropological Institute (N.S.)*, 16, 387-404.
- Haidegger, M. (2007). *Dorohoiu do movy* [On the road to language]. Lviv: Litopys. (in Ukrainian)
- Kagge, E. (2016). *Silence in the Age of Noise*. New York: Viking.
- Karpovets, M. (2016). Filososfske osmyslennia shumu v kulturi [Philosophical understanding of noise in culture]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*, 15, 119-127. (in Ukrainian)
- Korben, A. (2023). *Istoriia tyshi. Vid Renesansu do nashykh dniv* [History of silence. From the Renaissance to the present day]. Per. z fr. I.Riabchiia ta H.Malets. Lviv: Vydavnytstvo]. Anetty Antonenko; Kyiv: Nika-Tsentr. (in Ukrainian)
- Muliarchuk, Ye. (2019). Fenomen poklyku: holosy i tysha u dosvidi poklykannia [The phenomenon of vocation: voices and silence in the experience of vocation. *Filosofska dumka*, 4, 93-103. (in Ukrainian)
- Sharahina, O. (2015). Khudozhnie modeliuвання tyshi ta movchannia v poetychnii palitri Mykoly Vinhranovskoho [Artistic modeling of silence and silence in the poetic palette of Mykola Vingranovsky]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Ser.: Filolohiia*, 15(1), 84-87. (in Ukrainian)